

บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน*

THE ABBOTS' ROLE IN THE TEMPLE ADMINISTRATION

IN PRESENT THAI SOCIETY

พระครูอดุลสามัคคยาธาร (แสงจันทร์ เจริญคง)

Phrakru Adulsamakkayatorn (Saengchan Charoenkong)

พระครูโสภณรัตนบัณฑิต

Phrakru Sopanarattanabanthit

พระครูวิจิตรศีลาจาร

Phrakru Wijitsilajarn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

สวัสดิ์ อโนทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: watwangpha@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบัน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยการวิจัยเชิงเอกสารเป็นการศึกษาประเด็นสำคัญว่าด้วยสภาพการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน และหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา ได้แก่ บทบาทของเจ้าอาวาส สภาพปัญหาของการบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน และการบริหารจัดการวัดตามหลักสัปปายะ เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาเป็นชุดคำถามในการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 6 ท่าน ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวเกิดจากใช้เทคนิค Purposive Sampling Technique อ้างอิงบุคคลที่ถูกล่ามถึง โดยผลการศึกษาดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า: 1) สภาพการการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่ปกครอง ดูแลวัด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสจึงต้องประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการ

---

* Received 4 January 2020; Revised 5 March 2020; Accepted 30 March 2020

วัดในมิติที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน 2) หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สัปปายะภายในเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมของแต่ละบุคคล และสัปปายะภายนอกที่เหมาะสมต่อความเป็นอยู่ของหมู่คณะ 3) การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบันตามหลักสัปปายะ 4 ดังนี้ 3.1) อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มีความปลอดภัย 3.2) อาหารสัปปายะ ฉันทรวมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปันสังฆภัต และกัจฉนิมนต์ตามความเหมาะสมและทั่วถึง 3.3) ปุคคลสัปปายะ จัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้ามา 3.4) ธรรมมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุและฆราวาส เป็นการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง

คำสำคัญ: วัด, การบริหารจัดการวัด, สังคมไทยปัจจุบัน, สัปปายะ

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the management measurement in the temple at the present Thai society, 2) to study principles of Sappāya in Theravāda Buddhism, 3) to application of Sappāya in management temple to administration Thai community. The objective is a qualitative used document research and in – depth interviews as research tool. The document research is important to study issues regarding the condition of temple management in Thai society and main Sappāya in Buddhism include th Abbot's role problems of current measurement management and the temple management of Sappāya for framework are developing a questions set interviewing 6 involved people. Which the interviewing of the parties arises to used techniques Purposive Sampling Technique. By sampling the persons mentioned the study follows.

Study resulte founded: 1) The state of the temple management is a direct duty of an abbot who is in charge temple for maximum efficiency Especially in the presen Thai society which has changed dramatically. The abbot must applied the principles of management in dimensions appropriate for state of society. 2) Main of *Sappāya* in the *Theravāda Buddhism* have 2 parts *Sappāya* within definition to proper practiced forAchieve Dharma individual and *Sappāya* external to proper for collective life. 3) Findings revealed that an application of *Sappāya* for management measurement in the temple govering Thai society 3.1) *Avasa – Sappāya* has cleaned, shady, quietly,secure to look after all of area 3.2) *Āhāva – Sappāya* have to

sharing and eating easy food together and to get invited to suitable 3.3) *Puggala – Sappāya* that abots has to ask questions and recommend useful to get rid of the person causing the problem and to be a good friends and 3.4) *Dhamma – Sappāya* the monastery was place of Dhamma practice should not forget the heart that creates Dhamma suitable for the monk and the people governing without rule.

Keywords: Temple, Temple Administration, Present Thai Society, Sappaya

บทนำ

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างยิ่ง วิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตายล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งลักษณะนิสัยของคนไทย คือ การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเมตตากรุณา รักใคร่สามัคคี รักสันติ มีขันติธรรมทางศาสนา และประนีประนอมกับเพื่อนร่วมชาติไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตาม เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น (คุณ โทชน์, 2545) จากความเคารพนับถือและความศรัทธาของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์อย่างแนบแน่น ดังนั้นวัดจึงเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นศูนย์กลางในการรวมน้ำใจของพุทธศาสนิกชนทำหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญแก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงแก่สังคม ลดปัญหาและส่งเสริมการควบคุมทางสังคม อาจกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยยิ่งไปกว่านั้น นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคม พระสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้นำทางกิจกรรมของคนในสังคมแล้ว ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ที่ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างมาก ทำให้มีผู้มองศาสนาทั้งในด้านบวกและด้านลบ การบริหารจัดการวัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา สำหรับการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น เป็นบุคคลสำคัญซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้นำในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นไปตามภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน โดยเฉพาะด้านการปกครอง เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ วางแผน กำหนดนโยบาย บริหารบุคลากรในวัดให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และ

มีความสามัคคี ทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เพื่อนำวัดไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จตามเป้าประสงค์

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดความคาดหวังต่อเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดโดยเฉพาะด้านการปกครองให้เป็นไปตามหลักสัปปายะทั้งในปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ 1) วัดควรเป็นต้นแบบทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย 2) วัดควรเป็นแหล่งการเรียนรู้โดยเฉพาะด้านศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เป็นแหล่งให้การสงเคราะห์ทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม 3) วัดควรเป็นศูนย์กลางชุมชน สร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจพระพุทธศาสนา และนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ 4) ใช้อรรถนะเป็นเครื่องขับเคลื่อนให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกันควรระวังมิให้เป็นเครื่องมือของอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม

จึงกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการวัดมีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่ปกครอง ดูแล และบริหารกิจการต่าง ๆ ภายในวัดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดสนองต่อความต้องการของสังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งในปัจจุบันเจ้าอาวาสจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจขาดทักษะ และศักยภาพในการบริหารจัดการวัดอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ จึงเป็นข้อจำกัดและความท้าทายที่น่าสนใจว่าเจ้าอาวาสจะสามารถบริหารจัดการวัดในมิติที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้อย่างไร เพื่อให้ตอบสนองต่อความคาดหวังของคนในสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยซึ่งอยู่ในฐานะเจ้าอาวาสจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทย

ปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงเอกสาร เอกสารที่นำมาใช้ในวิจัย วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ใหม่ นั้น มีได้หมายถึงแต่เฉพาะสื่อที่เป็นอักษรหรือเผยแพร่ด้วยการพิมพ์เท่านั้น สื่อภาพเคลื่อนไหว สื่อเสียง สื่อภาพนิ่ง เหล่านี้ถือเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการวิจัยเอกสารทั้งสิ้น โดยแบ่งประเภทของเอกสารไว้เป็นสองประเภท ได้แก่ เอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลจากเอกสาร ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2500

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ บทความ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. ข้อมูลจากภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) ในกระบวนการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับสภาพการบริหารจัดการวัดด้านการปกครอง ในสังคมไทยปัจจุบัน และการนำหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ โดยแนวคิดดังกล่าวจะได้รับความเห็นและข้อเสนอแนะ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งล้วนแต่เป็นเจ้าของจำนวน 6 ท่านดังนี้

3.1 เจ้าคณะจังหวัดสตูล

3.2 รองเจ้าคณะจังหวัดสตูล

3.3 เจ้าคณะอำเภอควนกาหลง

3.4 เจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอควนกาหลง จำนวน 3 รูป

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. เรียบเรียงข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งในส่วนข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนาม

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด ตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

3. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4. เรียบเรียงเป็นเล่มวิทยานิพนธ์ แล้วนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า วัดมีบทบาทในสังคมไทยในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคมไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน วัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสงฆ์ เป็นสถานที่ของพระสงฆ์ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นสถานที่รื่นรมย์ สงบ เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมณธรรมของพระภิกษุสามเณร ประชาชนทั่วไป วัดเป็นสถาบันอุดมคติเพราะเป็นตัวเปลี่ยนทัศนคติพื้นฐานมนุษย์ เปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการตั้งสังคมอริยสงฆ์ซึ่งมีปัญหาและกรุณาเป็นตัวนำ มีความบริสุทธิ์และสะอาดเป็นพื้นฐาน เป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและเป็นปูชนียสถาน เป็นที่พำนัก ที่อยู่อาศัยของพุทธบริษัท และให้การบริการแก่ชุมชนสังคมนั้น ๆ ตามความเหมาะสม มีการจำแนกบทบาทของวัดไว้ 3 ประการ (เฉียบ ไทยยิ่ง, 2539) ดังนี้

1.1 บทบาทในฐานะที่เป็นจิตและวิญญาณของชุมชนและสังคม วัดทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้หล่อหลอมและยกระดับจิตใจของคนในสังคมให้สูงขึ้น มีคุณธรรม จริยธรรม รักสันติ และสมานสามัคคีปรองดองรวมทั้งความมีเหตุผลในการดำรงชีวิต วัดมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนขัดเกลาด้านศีลธรรมและจริยธรรม วัดและสถาบันพระพุทธศาสนาจึงเป็นแหล่งกำเนิดของกฎระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม ปทัสถาน และวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอด

1.2 บทบาทในฐานะที่เป็นหน่วยงานพัฒนาและสังคมสงเคราะห์ชุมชน เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เป็นแหล่งสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือในงานพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นที่พึ่งพิงอาศัยและให้ความช่วยเหลือทั้งด้านสังคมสงเคราะห์และปัญหาทางโรคร้ายไข้เจ็บทั้งร่างกายและจิตใจ

1.3 บทบาทในฐานะเป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ ในชนบทซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้แนะนำอาชีพต่าง ๆ แก่ชาวบ้าน มีวัดจำนวนมากได้จัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้าน ธนาคารข้าว จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านเกษตรสมัยใหม่ และเป็นสถานที่ฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ บทบาทดังกล่าวมีความเด่นชัดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท

ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการวัดจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการบริหารวัดที่ดี และการบริหารวัดที่มีประสิทธิภาพจะมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรสูงสุด จะสามารถสร้างสังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถสร้างวัดให้เป็นส่วนหนึ่งในการขึ้นนำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องแก่สังคม อีกทั้งทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (ประเวศ วะสี, 2539) การบริหารจัดการวัดเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของของเจ้าอาวาสซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำของพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการของวัดเป็นผู้ปกครอง บังคับบัญชา การจัดหา และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อวัดและสังคม

โดยความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกวัด ให้การดูแล แนะนำ สั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และปฏิบัติตามภารกิจของวัด ในด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนาธรรม การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

ภารกิจด้านการปกครอง เป็นงานที่เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง โดยอยู่ในกรอบของหน้าที่และอำนาจที่ตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 อย่างชัดเจนว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลส่วนอำนาจเป็นอุปการะในการปฏิบัติหน้าที่ คือ มีอำนาจในการรับพระภิกษุสามเณรคฤหัสถ์เข้ามาและให้ออกจากวัดและสั่งให้ช่วยกิจการภายในวัดทุกอย่างโดยอยู่ในกรอบของกฎระเบียบ และโดยชอบธรรมเหล่านี้เป็นภาระที่เจ้าอาวาสต้องปฏิบัติ

การบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในปัจจุบัน นอกจากจะเป็นภาระสำคัญของเจ้าอาวาสแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงพระธรรมวินัยเป็นหลัก และใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือในการปกครองอีกด้วย นอกจากกฎหมายบ้านเมือง และกฎหมายคณะสงฆ์แล้ว สิ่งที่สำคัญที่พึงตระหนัก คือ ความเจริญมั่นคงของวัด การพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่เอื้ออำนวยคุณประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชน และสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการวัดอย่างมีระบบระเบียบและต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เหล่านี้ย่อมส่งผลดีในการพัฒนาศักยภาพของวัด และคณะสงฆ์อย่างเหมาะสม และดีงามยิ่ง แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการแห่งพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ สภาพปัญหาการปกครองวัดในสังคมไทยปัจจุบันพบปัญหาซึ่งผู้วิจัยประมวลสรุป ดังนี้

1.1 ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด เจ้าอาวาสบางรูปยังขาดแบบแผนตลอดองค์ความรู้ทั้งคุณลักษณะความเป็นผู้นำ ขาดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน ไม่สามารถปรับบทบาทของวัดให้เหมาะสมกับสังคมและกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสบางส่วนบางวัดมีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำพระสงฆ์ยังมีปัญหาเรื่องการศึกษา เจ้าอาวาสส่วนใหญ่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสน้อยและยังคงใช้วิธีการบริหารแบบสมัยเก่า ฆราวาสเข้ามามีบทบาทควบคุมการบริหารจัดการกิจการของวัดทั้งหมด พระสงฆ์และวัดกลายเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์จากฆราวาส ทำให้ภาพลักษณ์ของวัดและพระสงฆ์เสียหายมาก

1.2 ปัญหาด้านบุคลากรภายในวัด ปัจจุบันนี้วัดส่วนมากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ มีศักยภาพที่จะมาช่วยในการดูแลบริหารจัดการและขับเคลื่อนกิจการในวัด

ความเสื่อมเสียที่เกิดจากพระเถรอันเป็นบุคลากรติดยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ และพระสงฆ์ภายในวัดขาดความสามัคคีไม่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ประชาชน ในปัจจุบัน การคัดเลือกบุคคลเข้ามาบวชมิได้มีการเลือกสรร ขาดความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตาม ประเพณี มิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงทำผิดวินัยหลาย ๆ อย่าง และพระสงฆ์จำนวนไม่น้อยบวชแล้วมิได้ศึกษา มิได้เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ประชาชนก็ ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ในปัจจุบันจำนวนภิกษุสามเณรลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่น่าวิตกว่า จะไม่มีศาสนทายาทในการสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต เพราะมีพระจำพรรษาน้อยลง

1.3 ปัญหาที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทย คือ การมองว่า การบริหารกิจการวัดของเป็นเรื่องของพระสังฆาธิการ คือของเจ้าอาวาสเท่านั้น ไม่มีการ กระจายงานทำให้ไม่มีพลังพอที่จะทำงานได้ทุกด้านทำให้เกิดความบกพร่องในการดำเนินงาน ได้ง่าย วิธีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ วัยรุ่นหนุ่ม สตรีไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากพระภิกษุบางส่วนกระทำผิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น วัดบาง วัดอาศัยกลวิธีในวงการธุรกิจดึงดูดให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ และในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์ภายในวัดสิ่งมีฆราวาสเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ งบประมาณจากภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัดและคณะสงฆ์นั้นไม่เพียงพอและทั่วถึง โดยเฉพาะวัดที่อยู่ในชนบท

นอกจากนี้ การวางระเบียบแบบแผนในการก่อสร้างเสนาสนะที่สำคัญของวัด ทำให้สิ่งก่อสร้างสำคัญของวัดไม่มีระเบียบ ไม่สวยงาม บางอย่างไม่เหมาะสมกับสถานที่ ทำให้ ไม่เป็นระเบียบแบบแผน ความสะอาดภายในวัด หรือความสกปรกไม่เป็นระเบียบ เพราะเจ้า อาวาสขาดความรู้และความสามารถด้านการบริหารสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ

2. ศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา พบว่า สัปปายะ หมายถึง การอยู่อาศัยในที่ที่ เหมาะสม เอื้อหรือเกื้อกูลต่อการประพฤติและปฏิบัติธรรม ทั้งที่พักอาศัย สภาพอากาศ ใกล้เคียง อาหารและยา แวดล้อมด้วยผู้ทรงธรรมและทรงภูมิปัญญา เพื่อเป็นการช่วยให้การพัฒนาตนเอง ได้รับผลอย่างเต็มที่จนบรรลุคุณงามความดีหรือเข้าถึงมรรคผลนิพพานตามหลักทาง พระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยจะแยกเป็น 2 ประการคือ 1) สัปปายะที่เป็นปัจจัยภายใน อันได้แก่ การปฏิบัติตนที่เหมาะสม ซึ่งส่งผลดีต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน 2) สัปปายะที่เป็นปัจจัย ภายนอก อันได้แก่ อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งส่งผลดีต่อความ เป็นอยู่ตามหลักหลักสัปปายะ 4 ดังนี้

2.1 อवासสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติ มี 2 อย่าง ได้แก่ อवासสัปปายะ คือ ที่อยู่ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ สถานที่

สัปปายะนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญคือ เจริญสงบ นำเร็นรมย์ มีราวป่าที่สวยงาม แหล่งน้ำสำหรับดื่มสะอาดและใช้สอยได้ รวมทั้งไม่ไกลจากหมู่บ้านสามารถเที่ยววิเวกหาบิณฑบาตได้โดยรอบ ที่เป็นเช่นนี้เพราะทรงพิจารณาว่ามีความเป็นสัปปายะ และพระอรหันตเจ้าก็ได้อธิปไตยเป็นเกณฑ์ตัดสินสถานที่ว่ามีความเป็นสัปปายะสำหรับการภาวนาสถานที่แบบนี้ทรงตรัสไว้ว่าเป็นที่เหมาะสมหากได้อาศัยปฏิบัติธรรมแล้วมีความก้าวหน้า ก็ไม่ควรละทิ้งไป แม้จะมีผู้คนขับไล่ข่มขู่คุกคามก็ตามที

2.2 อาหารสัปปายะ บางแห่งว่าโภชนะสัปปายะ หมายถึง อาหารที่บริโภคมีความเหมาะสมต่อความเป็นอยู่ในอัทธภาพแห่งตนเมื่อบริโภคเข้าไปแล้ว ไม่ทำให้เกิดทุกข์เวทนา รวมไปถึงหนทางในการบิณฑบาตไม่ลำบากนัก เป้าหมายของการบริโภคจึงมุ่งไปที่เพื่อให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ พอเป็นไปได้เป็นการบรรเทาทุกข์เวทนาที่เกิดขึ้นแล้วหรือเวทนาที่กำลังจะเกิดขึ้น ต้องไม่ตกเป็นทาสของตัณหาที่คอยเกาะอาศัยความเห็นผิดคิดในรสชาติของอาหาร และการบริโภคนั้นต้องสอดคล้องกับการปฏิบัติธรรมเจริญมรรคมีองค์ 8 ไม่ขัดกับหลักการปฏิบัติศีลที่สอดคล้องกับสมาธิและเป็นฐานให้เกิดปัญญาความรู้แจ้งในอริยสัจธรรม

2.3 บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่อยู่ร่วมกัน บุคคลที่ติดต่อกับหาควรเป็นผู้ตั้งมั่นในศีลธรรม มีความสันโดษ มักน้อย ชุกจุกแนะนำไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเพียร ความเป็นผู้มีมิตรดี หรือบุคคลที่ได้มิตรดีนั้น พระพุทธเจ้าทรงเปรียบไว้ว่าเหมือนการขึ้นของดวงอาทิตย์จากขอบฟ้าในยามเช้าก่อนจะเห็นดวงอาทิตย์เต็มดวง สิ่งแรกที่ปรากฏขึ้นก่อนนั้นคือแสงเงินแสงทอง เป็นเหตุบอกให้รู้ได้แน่นอนว่าดวงอาทิตย์กำลังจะขึ้นมาแล้วฉันใดในทางธรรมผู้มีกัลยาณมิตรก็เป็นบุพพนิมิตเบื้องต้นแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ดังความปรากฏในกัลยาณมิตรสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพพนิมิต ฉันใด กัลยาณมิตรตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ฉะนั้น” (ส.ม. (ไทย) 19/11/49) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2.4 ธรรมมะสัปปายะ คือ การสนทนาพูดคุยกันแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ ได้ฟังสิ่งที่จะทำให้จิตใจเกิดศรัทธา วิริยะ อุตสาหะ ความสงบระงับในการที่จะทำความเพียรให้ก้าวหน้า มีองค์ประกอบจากเหตุและปัจจัยที่หลากหลาย เช่น การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อความรู้หรือแหล่งความรู้ การสนทนากับนักปราชญ์ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านหรือผู้มีความรู้ที่ได้รับการยกย่องจากบุคคลในสังคมนั้น ๆ การสั่งสมบุญไว้ดีแต่ชาติปางก่อน เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดปัญญา ดังตัวอย่างของพระสารีบุตรเถระพระอัครสาวกเบื้องขวาที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่เลิศทางด้านผู้มีปัญญามาก เป็นผู้ที่ทำให้พระธรรมวินัยของพระพุทธองค์เผยแผ่ไปยังทิศน้อยใหญ่ในดินแดนชมพูทวีป ปัจจัยหนึ่งที่พระสารีบุตรเถระได้รับการยกย่องจากบุคคลรอบข้างถึงความเป็นผู้เลิศ

ทางด้านปัญญา ตัวของท่านเองก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ปัญหาที่ติดตัวท่านมาทำให้เป็นที่ยอมรับ นั่นก็คือ การมีธรรมอยู่ในใจและแผ่ธรรมนั้นด้วยเมตตาธรรมต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย

3. ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักหลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า

3.1 การประยุกต์ใช้หลักอวาสาสัปปายะในการบริหารจัดการวัด ด้านการปกครอง โดยการทำให้วัดเป็นอาราม หมายถึง การสร้างบรรยากาศของวัดให้เป็นที่รื่นรมใจ พระภิกษุ สามเณร หรือฆราวาสที่เข้าไปในวัดย่อมมีความรื่นรมใจและยำเกรงในความสงบเรียบร้อยของวัด การทำวัดให้เงียบสงบ จะทำให้ผู้อยู่อาศัยมีใจยังคิดเสียก่อนว่า วัดนี้เป็นที่สงบ หากมีใครส่งเสียงรบกวนออกไปคงจะถูกมองว่าเป็นพวกไม่มีขนบธรรมเนียมเป็นแน่แท้ อีกทั้งพระภิกษุที่อยู่ในวัด เมื่อได้รับความรื่นรมใจในความสงบ ก็ทำให้นึกถึงบรรยากาศของวัดในสมัยพุทธกาลที่ภิกษุทั้งหลายมีความยำเกรงพระวินัย เพราะในสมัยพุทธกาลนั้นพระภิกษุส่วนใหญ่อาศัยโคนไม้บ้าง เรือนว่างบ้าง เป็นที่หลีกเร้นสำหรับภavana ทำให้ได้คุณวิเศษในชั้นต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันถ้าเจ้าอาวาสสามารถทำวัดให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมแล้ว การปกครองก็เป็นเรื่องง่ายขึ้นเพราะพระภิกษุ สามเณร และฆราวาสที่อาศัยอยู่ในวัดย่อมเกิดความเกรงใจ และเกรงกลัว ว่าเมื่อกระทำความผิดขึ้นแล้วอาจมีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่อาจจะมีคุณวิเศษรู้เห็นเข้าก็เป็นได้

3.2 การประยุกต์ใช้หลักอาหารสัปปายะในการบริหารจัดการวัด ด้านการปกครอง ในการปกครองอาหารเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีการจัดแบ่งในรูปแบบของสงฆ์มาก เพราะทายกนิยมนำอาหารมาถวายพระภิกษุที่อยู่ในวัด ซึ่งในสมัยพุทธกาลวัดมีไม่กั่แห่ง แต่ละวัดจึงมีพระภิกษุอยู่เป็นจำนวนมากบ้างก็ติดตามพระพุทธองค์เพื่อศึกษาธรรมะหรือมาจากถิ่นอื่นเพื่อทูลถามปัญหาธรรม พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับอาหารจากการถวายของทายกได้ในตอนแรกนั้นทานที่ทายกถวายเป็นสิ่งจำกัดเพียงอย่างเดียว ดังหลักฐานในจุฬวรรคว่า “เมื่อกรุงราชคฤห์เกิดข้าวแพง ประชาชนไม่สามารถจะทำสังฆภัต แต่ปรารถนาจะทำอุทเทศภัต นิมนตณภัต สลากภัต ปักชิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปติกภัต ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาค ๆ รับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสังฆภัต อุทเทศภัต นิมนตณภัต สลากภัต ปักชิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปติกภัต” (วิ.จ. (ไทย) 7/7/325) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภัตทั้ง 7 ประเภทนี้ให้ทำการแจกกันในอารามเพราะจะมีภิกษุอยู่เป็นจำนวนมาก สามารถที่จะแจกกันทั่วถึงกันโดยให้จัดการแจกกันต่อหน้าห้ามแจกกลับหลังเพื่อความโปร่งใสในการทำหน้าที่ ภัตต์บางประการภิกษุสามารถรับได้เสมอกัน เช่น สังฆภัตบางประเภท เช่น อุทเทศภัต กับนิมนตณภัต มีการจัดลำดับ ภิกษุจะได้ตามลำดับของตน เช่น กำลังได้รับ

แจกภัตในโรงอาหารเป็นสังฆภัตเหมือนภิกษุรูปอื่น ๆ ลำดับท่านได้อุเทศภัตท่านก็รับทั้งสองสิทธิ์ไป ภัตที่เป็นอย่างอื่นนอกจากสังฆภัตจะมีระบบจัดตามคิวตามลำดับพรรษา บางอย่างก็สามารถจัดผสมกันไป เช่น สลากภัต กับปึกชิกภัต อุโปสถิกภัตถ้ามีมากก็จัดแบ่งเป็นแผนกเฉพาะ แต่หากมีไม่มากก็จัดผสมกันไป

3.3 การประยุกต์ใช้หลักบุคคลสี่ปายะในการบริหารจัดการวัด ด้านการปกครอง โดยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างซึ่งนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจากการศึกษาจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าก่อนที่จะพระสารีบุตรจะได้ฟังธรรมของพระอัสชิวผู้เป็นอาจารย์นั้นก็เพราะเกิดความเลื่อมใสในรูปลักษณ์ของพระอัสชิวก่อนจึงได้เข้าไปสนทนาด้วยและจึงได้ฟังธรรมในที่สุด คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ทั้งภายในและภายนอกจึงนับว่ามีความสำคัญมาก เพราะสามารถชักนำให้เกิดความเลื่อมใสได้ง่าย ดังพุทธกิจ 5 ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง การเผยแผ่ด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างสามารถทำได้ ดังนี้ 1) จะต้องเป็นผู้ศึกษาพระธรรมวินัยให้เกิดความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง และ 2) ปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย คือ เป็นผู้มีความสำรวมในปาติโมกข์ เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค การประกอบตนเป็นผู้ที่นั่งนอนในที่อันสงัด และประกอบความเพียรในอธิจิต

ดังนั้น แต่ละวัดควรมีกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัดที่ชัดเจนและเป็นรูปแบบเดียวกันเมื่อมีการกระทำผิดต้องมีการลงโทษอย่างจริงจัง โดยไม่เห็นแก่พวกพ้อง ให้มีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด ตลอดจนมีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด

3.4 การประยุกต์ใช้หลักธรรมมะสี่ปายะในการบริหารจัดการวัด ด้านการปกครอง โดยวิธีการการเผยแผ่ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ การกล่าวสอนหรือการแสดงธรรมการที่ภิกษุจะเป็นผู้แนะนำหรือสอนคนอื่นได้นั้น นอกจากจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติในหลักการต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็นอย่างดีแล้ว การเรียนรู้ถึงวิธีการในการเผยแผ่ นับเป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะถึงจะมีความรู้แต่ถ้าไม่รู้วิธีการนำความรู้มาใช้ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้

วัดควรส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ โดยเน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย ส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อมและสามารถจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้มากยิ่งขึ้น อย่างน้อยหนึ่งตำบลต่อหนึ่ง สำนัก โดยสนับสนุนให้มีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์ให้สามารถนำ

หลักสูตรไม่ไปอบรมประชาชน เน้นการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งโดยผู้สอนและผู้ศึกษา

อภิปรายผล

การบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบและเหมาะสม ส่งผลให้เกิดความเป็นระเบียบของ ภัคฺขุสงฆ์และสามเณรภายในวัด การดำเนินกิจการในการพัฒนาวัดเป็นไปอย่างเรียบร้อย สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดและนอกวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ประสพผลสำเร็จตามเป้าหมาย วัดและองค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับมีความเข้มแข็งมั่นคง การบริหารวัดที่เหมาะสมสามารถเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชน และสังคม สามารถสร้าง ชุมชน สังคม และประเทศชาติให้มั่นคงเจริญรุ่งเรืองได้

การบริหารวัดทำให้วัดสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้องนั้น กล่าวคือ ทำให้ภัคฺขุ สงฆ์ สามเณรมีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย วัดสามารถทำ หน้าที่เผยแผ่วิถีชีวิตที่ประเสริฐสู่สังคม ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าวัดเป็นของชุมชน ทำให้วัด เป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียน มีความร่มรื่นเป็นที่พบบปะนันทนาการของประชาชน (พระศรี ปรียัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), 2543) การบริหารวัดทำให้ดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น สะดวกในการประสานงาน เกิดประสิทธิภาพและเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถ ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้ และการดำเนินงานประสพผลสำเร็จทุกคนพึงพอใจ (กรมการศาสนา, 2542)

ยิ่งไปกว่านั้น การบริหารจัดการวัด จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการที่เหมาะสม โดยเฉพาะ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ อีกทั้งยังจะช่วยให้มีการจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพราบรื่น สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการประยุกต์ใช้ หลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครอง ดังนี้

1. ทำให้วัดเป็นที่อยู่สบาย ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นรมณียสถาน เป็นที่รื่นรมใจ เจริญตาแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจด้วยการพัฒนาวัดให้ เป็นอาราม คือ มีการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นสถานที่ รื่นรมย์ใจ มีความปลอดภัย ย่อมช่วยแบ่งเบาภาระด้านการปกครองของเจ้าอาวาสได้เป็น อย่างดี

2. ในปัจจุบันจะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมที่มักจะทำให้เกิดปัญหาในเชิงที่ว่าพรรคพวก ใคร ๆ ก็นิมนต์ทำให้พระภิกษุบางรูปขาดเอกลักษณ์ที่พึงจะได้โดยธรรม การจัดประชุมและแจก กันตามพระวินัยเป็นวิธีแก้ปัญหาคือดีที่สุด เนื่องจากมีการปกครองนั้นต้องยึดพระวินัยเป็นหลัก

3. การบริหารงานของเจ้าอาวาสควรมีการกระจายอำนาจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา คือ ผู้บริหารวัดมีการมอบอำนาจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ ตามภาระงาน เป็นการกระจายอำนาจตามลำดับความรับผิดชอบไปสู่บุคลากรเป้าหมาย การวางแผนการบริหารจัดการวัด อย่างเป็นระบบ เจ้าอาวาสได้มีการมอบหมายหน้าที่บุคลากรภายในวัดตามความรู้ ความสามารถ

4. พระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้มีความรู้รอบด้านทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อที่ได้มีความรอบรู้ มีความเข้าใจในการหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องตนเองและบวรพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้บุคลากรของวัดทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ส่งเสริมให้คนที่สนใจและนับถือศาสนามีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยดำเนินกิจกรรม ดังเช่น

4.1 กิจกรรมประจำวัน เช่น การทำวัตรสวดมนต์ หรือการเปิดเทปกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ แต่สิ่งที่ทำได้ง่ายที่สุด คือ การเขียนพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้ตามต้นไม้ในบริเวณวัด

4.2 กิจกรรมในวันหยุดประจำสัปดาห์ หรือจะจัดในวันพระด้วยการเทศนาอบรมธรรม การเจริญพระกัมมัฏฐาน หรือจิตตภาวนาการรักษาศีลอุโบสถ เป็นต้น

4.3 กิจกรรมในวันสำคัญของศาสนา โดยการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญนั้น ๆ เช่น การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม หรือตอบปัญหาธรรมะ เป็นต้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การบริหารวัดมีความสำคัญยิ่งในสังคมปัจจุบัน และเป็นสิ่งจำเป็นที่เจ้าอาวาสจะต้องเรียนรู้และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย เพราะวัดเป็นศาสนสถานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน และเป็นศูนย์กลางของสังคม การบริหารวัดอย่างเหมาะสม จะส่งผลให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด ทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนทั่วไป

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองนั้น บางวัดอาศัยเพียงแค่อาวาสสัปปายะก็ทำให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย บางวัดอาศัยแค่อาหารสัปปายะมีการแจกภัตตาหารตามหลักพระวินัย จัดกิจนิมนต์ในที่ประชุมก็สามารถทำให้เจ้าอาวาสปกครองลูกวัดได้โดยง่าย บางวัดต้องอาศัยทั้งอาวาสสัปปายะและบุคคลสัปปายะส่งเสริมการปกครองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บางวัดอาศัยอาวาสสัปปายะและธรรมมะสัปปายะก็ปกครองได้ บางวัดต้องอาศัยทั้งอาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะจึงจะปกครองได้ แต่ทั้งนี้จากการวิจัยทำให้เห็นว่าในหลักสัปปายะ 4 นั้นย่อม

เอื้อกันและกัน อาวาสสัปปายะก่อให้เกิดบุคคลสัปปายะ บุคคลสัปปายะก่อให้เกิดอาหารสัปปายะและธรรมสัปปายะ ธรรมสัปปายะก็ย่อมก่อให้เกิดอาวาสสัปปายะเช่นกัน

เพราะฉะนั้นการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะให้เหมาะสมกับสภาพวัดและสภาพปัญหาในวัดนั้น ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เจ้าอาวาสต้องศึกษาและอาศัยอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่มีตามกฎหมายมาใช้โดยไม่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพราะการปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง นั่นหมายถึงการสร้างสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสม มีกฎระเบียบที่ปฏิบัติจนกลายเป็นขนบ ธรรมเนียมของวัดนั้น ๆ ซึ่งแท้ที่จริงคือการนำเอาพระธรรมวินัยมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอนั่นเอง

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงรูปแบบและโครงสร้างขององค์กรคณะสงฆ์ในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ อย่างแท้จริงกับสภาพการณ์ของสังคมซึ่งเป็นเรื่องที่ควรศึกษาในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การจัดโครงสร้างองค์กรคณะสงฆ์ทางการปกครองว่ามีความเหมาะสมกับกาลสมัยและสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ อย่างไร
2. การจัดองค์กรทางการเผยแผ่ว่ามีความเหมาะสมกับกาลสมัยและสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ อย่างไร
3. การจัดองค์กรทางการศึกษาว่ามีความเหมาะสมกับกาลสมัยและสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ อย่างไร
4. การจัดองค์กรทางการให้บริการสังคมว่ามีความเหมาะสมกับกาลสมัยและสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2542). คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คุณ โทจันทร์. (2545). พุทธศาสนากับสังคมสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- เฉียบ ไทยยิ่ง. (2539). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน: กรณีศึกษาภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ประเวศ วะสี. (2539). พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม ในหลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.

- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). (2543). การเมืองมิใช่เรื่องของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.